

Hetven után mi következik?

Marosi Gyula:
A nílusi krokodil
Elbeszélések, novellák,
Magyar Napló, 2011.

Marosi Gyula nevét akkor ismertem meg életre szólón, amikor a hetvenes évek irodalmi sajtójában elolvastam *A pikulás fiú* című novelláját. Az akkori elbeszélő művészet egyik gyöngyszemének, szinte alapműnek tekintetem. Az ép lelkű fiatalság tiltakozása volt ez a *rútságban* megnyilvánuló *romlottság* ellen. Sugallta, hogy ami szép, az a jót is kifejezi, s ami taszító és gusztustalan, az egyben gyűlöletes is. Ebben a szemléletben lehet egy adag naivitás – hányszor állapítottuk meg már életünkben a képlet fordítottját, azt, hogy „a rút külső érző szívet takar”, illetve „a szép arc mögött gonosz lélek lakozik” –, az elbeszélés így is igaz volt, mert az ember harmónia iránti, természetes vágyát jelenítette meg. Igazolódik ez az alapigényünk a *szépet* és az *erkölcsi jót* egyesítő, ógörög eredetű eszmében is. Ám a művészet nem lehet meg az esztétikai *rút* és a *groteszk* nélkül. Ezek képeznek ellentétet az előbbiekkal, s összeütközésükből, harcukból születik meg egy új esztétikai alapelem, az *igaz*.

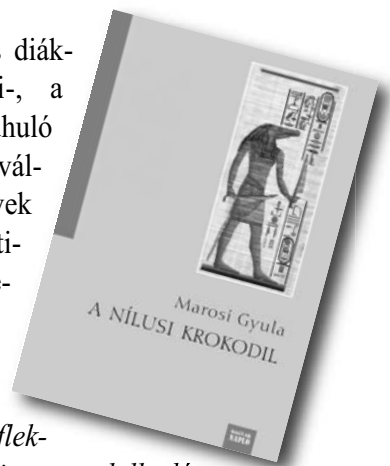
Kortársamról beszélek, aki *A nílusi krokodil* című kötetében legtöbbször egyes szám első személyben beszél el és kommentálja novelláról novellára saját életéből és korából vett történeteit és tapasztalatait. A hetvenen túlélt Marosi Gyula máig megőrizte azt a képességét, hogy egy és ugyanazon mozzanatban élje meg a szép és a jó iránti kettős igényét, és ellenálljon azoknak az esztétikai és politikai világáramlatoknak, amelyek a rút, a groteszk, a mesterkéltséget és a hamis (tehát a rossz) kultuszának szolgálatába állították művészetüket. A torz művészetben is túltevő szórakoztatóipar pedig füsttel, köddel, az éjszakát széthasogató fénycsóvákkal és minél nagyobb lármával és szirupos giccsel teszi tönkre környezetünket s főként az ifjúság ízlését. Ha ez naivitás, a könyvben szeretettel megidézték Nagy László vagy Illyés Gyula akkor is éppúgy őt igazolja, mint a társművészetek és elméletírók legjobbjai.

Életkörülményeink, nemzeti kultúránk és történelmünk következetes kritikusa volt és maradt a novellista. Nem szívesen ír merőben kitalált történeteket: mindig a saját nevében nyilatkozik meg, olykor betűhíven is megnevezve Marosi Gyulát, a gye-

rekkorára, ötvenhatos diákmúltjára, a Rákosi-, a Kádár-korszak, a „puhuló diktatúra”, a rendszerváltás s az azóta eltelt évek egymást követő politikai és művelődéstörténeti botrányaira emlékező író. Az újra átélt helyzeteket és változásokat az *önreflek-*

táló író és a *moralista gondolkodó* módján kezeli. Láthatjuk, miként működik az önismerete, hiúsága, őszintesége, erkölcsi igényessége, olykor öniróniája, amikor értelmezi és kommentálja magánéletét s a többnyire „alulnézetből” szemlélt, morálisan mégis *fölbírált* korunkat, a sokáig állóvízként posványosodó, majd egy idő óta felkavart, jeges esővel és számumszerű homokviharral vert magyar társadalmat.

Küzdő embernek látom, akinek megvannak az adottságai arra, hogy élvezze az élet jó ízeit – egészségére, életkörülményeire és főként családi életére az írók nagy részére jellemző szegénységében sem panaszkodik, de érzelmeiben kiegyensúlyozott s a lelki elsvárosodástól megóvott emberként sem nyughat bele a tudomásul vett és a saját bőrén is érzékelt társadalmi viszonyokba. Könyvét olvasva nemegyszer Illyés Gyula alakja tűnt föl emlékezetem szemhatárán. Nemcsak akkor, amikor Illyés *Naplójából* idéz, ilyenképpen: „Hogy a Kaland élmény legyen, ahhoz intellektus kell. (...) A nagy emberi Kalandok címszavai: Anyaság, Szabadságharc, Unokanevelés.” Amellett, hogy ő is az ilyesféle nagy emberi „Kaland”-jairól ír legszívesebben, Marosi még két tulajdonságával emlékeztet Illyésre. Egyrészt azzal, hogy egyikük sem igen írt fiktív történeteket, mindketten saját magán- és társaséleti emlékeikre támaszkodnak elbeszélő művészetükben. Másrészt azzal, hogy legfőbb (vagy egyik legfőbb) ihletőjük egyaránt a düh. A felháborodás, amelynek föltétlenül hangot kell adniuk, másként szétvetné őket az indulat. A Füst Milán-i „látomás és indulat” fogalompárjából az *indulat* a mesterben s a tanítványban erősebb, mint a látomás, noha stilisztikai szempontból egyikük képzeletvilága sem mondható szegényesnek. Ellenkezőleg: lelki folyamatait Marosi is gyakran szimbolikus, homály borította álmokképekben jeleníti meg. Akkor is, ha a *tények és ítéletek* érdekében mozgósítja, sőt

riadóztatja képzeletét. Ezért ír „az adott történettel kézen fogva járó elmélkedései”-ről. Akár írói hitvallásának vehetjük e szavait. Jó példa erre a szinte testközeli személyességét már a címben éreztető eszme-futtatása, *A Marosi-tétel*. A novellák gyakran esszébe hajlanak: intellektuálisak, mégis életszerűek.

Éveire nézve Marosi Gyula az utolsó nemzedékhez tartozik, amely egyszerre őriz emlékképeket Budapest ostromáról, a lerombolt városban megismert éhínségről, a Rákosi-korszakban gyerekként, kamaszként folyamatosan érzett undoráról, a forradalom szívajdító napjairól, az újra megjelenő tankokról és a rombolásról, a remény és a csalódás alig elviselhető váltólázáról, a hazugságokra épült s túlságosan is „megállapodott” Kádár-korszakról. Marosi korosztálya mostanában töltötte be hetedik évtizedét. Évjáratának számos kitűnőségét siratja: egyre inkább ritkuló nemzedék ez, a könyvben megidézett Simonffy Andrásé, Balázs Józsefé, Császár Istváné. S hogy más, közös pályatársainkra is emlékezem: Lázár Erviné, Bella Istváné, Rózsa Endréé, Utassy Józsefé, Parancs Jánosé, Deák Lászlóé – s folytathatnám ama folyón túl várakozókat, lesve, hogy utánuk még „ki viszi át a szerelmet”.

Nehéz volt ennek az írógenerációnak az indulása. Ahogy Marosi állapítja meg fanyar humorral, sokáig „nem volt róla párthatározat”, hogy évekig elfektetett kéziratokat megjelentessék a szerkesztők. Hatodik-hetedik évtizedére azt is megtanulhatta: az emberiség legnagyobb tragédiái közé tartozik, hogy az újabb nemzedék sosem okul az előzőek tapasztalataiból. Ugyanúgy rohan a vesztébe, ahogy apái, nagyapái és ősei tették, amióta világ a világ. Sok mindent érdemes volt megírnia Marosinak az ifjúságunkat megmérgező tévedéseinkről, mulasztásainkról és az egymást követő külső kényszerekről. A közhelyekkel elszurkított iskolai tanulmányoktól és a fölösleges, idő- és energiaelszívó katonai szolgálattól a rádióból, a filmhíradóból, a tévéből és mindenhol ránk zúdított

politikai propagandáig, az „erősebb kutya” (vagy inkább a protekciós kutya) törvényének fejünkbe veréséig és kijátszásáig, életenergiánk nagy részét kellett elpocsékolnunk. S „mennyi munka várt reánk még”, amikor ezt beláttuk... Nemrég olvastam egy jeles közírótól: „A mai magyar emlékezetkultúrában mind a háborút megéllők, mind utódaik között áthatolhatatlan a meghasonlottság; a nemzettudatra jótékony hatással lévő bármiféle konszenzus kialakítása reménytelennek tetszik.”

Marosi Gyula megkísérli novelláival a lehetetlent: hogy átadja a mai hetvenesek és még öregebbek tudását, élettapasztalatát a következő generációknak, miközben saját fölmenőiről és unoka voltáról is megemlékezik. Számos elbeszélése szól az unokáiról, azon a szerelemmel határos, érzelemtől fűtött hangon, amelynek párjával nemigen találkozom a mai novellákban. Nem csupán a lánykák szépségét, okoska cserfességét és érzékenységét magasztalja, hanem érezteti: az utódokban rejlik végül is az életünk, harcaink, szenvedélyeink, szenvedéseink és felháborodásaink értelme. Ezért haragszik és dühöng az ország rossz sáfáira, vámszedőire, a szegények megsarcolóira, kultúránkat a divatos külföldiek epigonkultúrájává alacsonyítóira. Szünetlenül egyben a gondolkodó ember pontosságával mond ítéletet az álkultúra, a giccs és a tömegmanipuláció tetszetős eszközeiről és ellenszenves eszközembereiről, akik jólétesültségnek vélik a saját maguk által sztárolt „celebek” magánéletéből kilesett vagy tudatosan gerjesztett pletykákat és álhíreket. Ettől a (Weöres Sándor által már hatvan évvel ezelőtt vizionált) „szarözöntől” szeretné megóvni féltett unokáit és azok unokáit.

Mindezt egyetlen szóba sűrítve: az ember, a huszadik-huszonegyedik századi, hazáját szerető, a nemzetért – s nem a nemzet ellen – haragvó ember *felelősségét* szólaltatja meg, hogy felrzza lelkiismeretünket.

Alföldy Jenő